

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
Тарих факультеті
Археология, этнология және музеология кафедрасы

**«Қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымы»
пәні бойынша қорытынды емтихан жүргізу бағдарламасы және
әдістемелік ұсыныстары**

6B02204 -Археология және этнология білім беру бағдарламасы

Алматы 2021

Құрастырушы: Шалекенов М.У. т.ғ.д., археология, этнология және
музеология кафедрасының профессоры
(дайындалған - А.Ж.Т., лауазымы, дәрежесі
және атағы)

«Қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымы» пәні бойынша қорытынды
емтихан жүргізу бағдарламасы және әдістемелік ұсыныстары кафедра
мәжілісінде қаралып, ұсынылды « » 2021 ж., хаттама №

Кіріспе

Универ – стандарт – жазбаша (офлайн) платформасында емтихан кестесі бойынша білім алушы жазбаша емтихан тапсырады. Емтихан билеттері алдын ала шығарылып, емтихан күні таратылады. Бір билет үш сұрақтан тұрады, білім алушы сұрақтарға жауап жазу арқылы тапсырады. Үш сұраққа қорытынды жоғарғы балл – 100 балл. Емтихан тексеретін оқытушы жауап жазылған парақтарға балл қойып, қойылған балдарды UNIVER жүйесіне қойып шығады.

Қорытынды емтихан 15 аптада алған білімнің нәтижесі ретінде жазбаша түрде жүргізіледі. Төмендегі тақырыптар бойынша тапсырмалар беріледі:

«Қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымы» пәні бойынша емтихан тақырыптары:

1. Қазақтардың дәстүрлі дүниетанымын зерттеудің қайнар көздері
2. Зерттеу әдістері. Салыстырмалы тарихи әдіс. Рухани мәдениетті зерттеудің синхрондық және диахрондық әдістері.
3. Рухани мәдениет ұғымдарымен терминдері.
4. Мәдениет және оның этникалық функциялары.
5. «Этникалық мәдениет» және «этнос мәдениеті» ұғымдары.
6. Этникалық өзіндік санамен этникалық өзіндік идентификацияны қалыптастырудағы рухани мәдениеттің рөлі.
7. Мәдениеттің функционалдық аспектісі: мәдениеттің нормативтік, когнитивтік, коммуникативті және басқада қызметтері.
8. «Архаикалық мәдениет», «дәстүрлі мәдениет» ұғымдары.
9. Мәдениеттің «архетипі» туралы түсінік.
10. Дәстүрлі қазақ мәдениетіндегі әдет-ғұрып, ғұрыптар, олардың типологиясы мен қызметі.
11. Мифология. әлемнің дәстүрлі суреті. Дүниеөзені, дүниеағашы, дүниетауы. Ғарыштың антропоморфтық моделі.
12. Тотемизм. Анимизм рухтардың, жанның негізгі діни идеясы ретінде. Ритуал және рәсім.
13. Фольклор. этиологиялық аңыздар. Космогониялық аңыздар.
14. Асыл тұқымды (шежіре).
15. Ертегілер (сиқырлы, қаһармандық, сатиралық, жануарлар туралы ертегілер, тұрмыстық әңгімелер).
16. Салттық поэзия. Дидактикалық жанрлар (жұмбақтар, мақал-мәтелдер, афоризмдер).
17. Батырлық эпос. Жаратылыс: Түрік қағанаты (VI-VIII ғғ.), оғыздар мен қыпшақтар (VIII-X ғғ.), Ноғай Ордасы (XIII-XV ғғ.), Ақ Орда туралы аңыз.
18. Қазақ аңыздары (XV-XVIII ғғ.). Еркөкшеер Қосай, Қамбар, Алпамыс, Ерсайын, Едіге, Қобыланды, Шора, Ертарғын, Орақ-Мамай.

19. Лиро-эпос. Лирикалық эпостық жырлар. «Қыз Жібек», «Қозы Көрпеш – Баяно Сұлу», «Сұлушаш», «Мақпалқыз», т.б.
20. Жыраулар поэзиясы. Асанқайғы, Қазтуған, Бұқар жырау, Доспамбет, Шалкиіз, Ақтамберді.
21. Салт-дәстүр, аңыздар, шежірелер.
22. Тарихи әндер мен күйлер. Ауызша тарихи білімді қайта жаңғырту. «Ел айырылған» (XV ғ.), «Елімай» (XVIII ғ., Жоңғар шапқыншылығы кезеңі), «Шики сазы» (XVIII ғ., Сырым Датов бастаған анти феодалдық көтеріліс).
23. 1836-1837 жж-Исатай Тайманов пен Махамбет Өтемісұлы бастаған отаршылдыққа қарсы көтеріліс. Күй Махамбет «Қиыл қырғыны», «Қайран Нарын».
24. 1916 жылғы көтеріліс Күй Дина «Сет», күй Сейтек «Он Алтыншы жыл», күй Қазанғап.
25. Жүсіп Баласуғұнның «Құтадғу білік» (Құтты білім).
26. Мұхаммед ибн Қайстың «Үлкен кітабы»
27. Қадырғали Жалайырдың «Жәмиат таварих» (Шежірелер жинағы),
28. Тарих-и-Рашиди» М.Х. Дулати.
29. Халық аспаптық өнерінің генезисі мен ерекшелігі, аспаптық күйлердің табиғаты.
30. Музыкалық мәдениеттің кәсіби қайраткерлері. Кәсіби әнші-композиторлар Біржан-сал, Ахансері, Балуан Шолақ, Естай, Жаяу-Мұса, Майра, Мәди, Мұхит, Шашубай, Шөже т.б.
31. Домбыра тарту дәстүрі. Көрнекті халық композиторлары домбырашылар. Құрманазы Сағырбаев. Дәулеткерей Шығаев. Тәттімбет Қазанғапов. Дина Нұрпейісова.
32. Құралдардың классификациясы.
33. Соқпалы, соққылы-шулы, үрмелі, ішекті және ішекті садақ аспаптары.
34. Орындаушылық дәстүр, мектептер.
35. Жанрлар. Қойшыжыры, терме, той-бастар, қайым (махаббат жыры), шешендік сөздер, өтірік өлең, айтыс (поэтикалық сайыс-импровизация),
36. Үйлену тойының салт-дәстүрлі кәндері. 37. Жерлеу рәсімдері.
38. Өнердің алғашқы түрлері. Қола дәуіріндегі күн культі (Андронов мәдениеті). Петроглифтер. Керамика. Қола.
39. Қазақ ою-өрнектерінің түрлері мен таңбалары (зооморфтық, геометриялық, флоралық, символдық).
40. Тұрғын үй және киім эстетикасы.
41. Зергерлік өнер, кілем тоқу, ағашты, теріні, сүйекті көркем өңдеу.
42. Хижа жылдары бойынша ай немесе мұсылман хронологиясы. Күн немесе 12 жылдық жануарлар циклі (мүшел).
43. Өртүрлі табиғат құбылыстары және олардың пайда болуы (жерсілкінісі, күн мен айдың тұтылуы, кемпірқосақ, күнкүркіреуі, найзағай, жаңбыр, жел, қар т.б.) туралы идеялар.

Әдебиет:

1. Абишев Х. Элементы астрономии и погода в устном народном творчестве казахов. - Алма-Ата, 1949.
2. Акишев А.К. Искусство и мифология саков. -Алма-Ата, 1983.
3. Акишев К.А. Курган Иссык. - Алма-Ата, 1983.
4. Алимбай Н., Муканов М., Аргынбаев Х. Традиционная культура жизни обеспечения казахов. Очерки теории и истории. -Алматы, 1998.
5. Аманов Б., Мухамбетова А. Казахская традиционная музыка и XX век. – Алматы, 2002.
6. Арғынбаев Х.А. Мал ауруларын емдеудегі қазақтың халықт.жірибесі туралы. – Алма-Ата, 1963.
7. Арғынбаев Х.А. Қазақ халқындағы семья мен неке (Тарихи этнографиялық шолу). – Алматы, 1973.
8. Абишев Х. Аспансыры. – Алма-Ата, 1966.
9. Буркитбаев А. Казахские национальные виды конного спорта. - Алма-Ата, 1978.
10. Георги И.Г, Описание всех обитающих в Российском государстве народов. Изжитейских обрядов, обыкновений, одежд, жилищ. Ч.2. - СПб., 1795.